Hoofdstuk 4
Inachtneming van kwetsbaarheden bij slachtoffers door de rechter

1. Inachtneming van psychologische kwetsbaarheden in de motivering

De verklaringen en getuigenissen van slachtoffers kunnen een belangrijk bewijselement zijn in dossiers rond mensenhandel. Maar, zoals hiervoor al vermeld werd, leggen slachtoffers van mensenhandel – omwille van angst of wantrouwen – soms onsamenhangende verklaringen af. Zoiets wijst niet op een gebrek aan geloofwaardigheid van die slachtofferverklaringen.[234] Rechters, die doorgaans niet in contact komen met slachtoffers, tenzij soms op de zitting, moeten afgaan op de stukken in het strafdossier. Het is vandaar belangrijk dat ook rechters expertise hebben in en opleidingen krijgen over kwetsbaarheden bij slachtoffers van mensenhandel.

Enkele magistraten die gespecialiseerd zijn in mensenhandel schreven over dat thema een bijdrage in een boek[235] en hebben andere magistraten willen sensibiliseren. Zij stelden: "de strafrechter is op zoek naar de materiële waarheid, maar botst daarbij soms op verklaringen van getuigen en slachtoffers die *prima facie* een wankele waarheid opleveren".

"Een rechter dient zich in dossiers rond mensensmokkel en -handel rekenschap te geven van het feit dat het hanteren van de 'interne logica' als toetssteen voor verklaringen, en dat omdat externe verificatie onmogelijk is, soms problematisch kan zijn. Met andere woorden, terwijl **rechters** in de regel **geneigd zijn inconsistente verklaringen te schuwen,** kan **interne inconsistentie** juist wijzen **op waarachtigheid**. Slachtoffers van mensensmokkel en -handel verklaren het ene moment 'zus' en het andere moment 'zo', en hebben daar vaak hun eigen heel goede redenen voor. Hen daarop afrekenen door hun **verklaring als ongeloofwaardig te bestempelen** zou tot **dwalingen** leiden."[236]

"Meten van waarachtigheid in het kader van mensensmokkel en -handel vereist dus meer dan de loutere verificatie van interne consistentie: de rechter dient een maatschappelijke attitude aan de dag te leggen, die verder gaat dan louter gerationaliseerd inzicht, en waarbij mensenkennis, begrip, inleving en sociaalklinische ervaring de dragers vormen waarop een pragmatische en affectieve waarachtigheidstoetsing kan worden gefundeerd."[237]

Myria merkt in tal van beslissingen en dossiers een goede praktijk waarbij rechters rekening houden met de **psychologische kwetsbaarheden** en de **realiteit van slachtoffers van mensenhandel**, zowel bij de beoordeling van de feiten als bij de beoordeling van de eventuele schadevergoeding. In een dossier hieronder hield de rechter er bijvoorbeeld rekening mee dat het jonge slachtoffer een ernstig trauma had opgelopen als gevolg van de uitbuiting. Ook hielden rechters rekening met het feit dat de slachtoffers of hun familieleden nog onder druk staan van de uitbuiters, door hen worden bedreigd of dat er bepaalde culturele codes spelen (zoals voodoo). Hiervoor werd er al verwezen naar een dossier waarbij de rechter een slachtoffer van mensenhandel erkende terwijl de persoon zichzelf niet als slachtoffer

234 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 56.
235 J. Lorré (Ed.), F. De Ketelaere, F. Demeester & M. Manderick *op. cit.*, p. 51 e.v.
236 *Ibid.*, pp. 51-52. Zie hiervoor ook hoofdstuk 2, punt 2.2. over de werking van het geheugen.
237 *Ibid.*, p. 52.

van mensenhandel beschouwde.[238] In die zin is het nuttig voor magistraten dat in de pv's van de verhoren van de slachtoffers ook de houding en de reactie van het slachtoffer tijdens het verhoor wordt vermeld.[239]

In een oud dossier rond huisslavernij[240] oordeelde de rechter dat de werkomstandigheden waarin de slachtoffers waren tewerkgesteld konden worden beschouwd als slavernij en dat "de personen die het slachtoffer zijn van een dergelijke behandeling redelijkerwijs zowel fysieke als psychologische trauma's hebben opgelopen".

In een bovenvermeld dossier rond mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting en mensensmokkel[241] werd een Marokkaans trans slachtoffer verbaal bedreigd en fysiek aangevallen met een mes door de beklaagde toen zij haar situatie niet langer aanvaardde. De rechter oordeelde dat er – gelet op de uiteenlopende verwondingen, hun aard, hun plaats en de concrete omstandigheden waarin die werden toegediend – mag worden verondersteld dat zij aan een posttraumatisch stresssyndroom leed.

In een bovenvermeld dossier rond seksuele uitbuiting van jonge slachtoffers via de '*loverboy*'-methode[242] viseerde de beklaagde systematisch heel jonge en bijzonder kwetsbare meisjes, vaak met een instellingsverleden of uit een problematische gezinssituatie. Het dossier was opgebouwd aan de hand van meerdere verklaringen van slachtoffers, die ook konden worden geobjectiveerd door andere elementen. Een slachtoffer werd minstens zes keer verhoord. In het vonnis werd er uitdrukkelijk verwezen naar die verhoren en naar het feit dat het slachtoffer tijdens een eerste verhoor verklaarde dat zij trauma's aan de feiten had overgehouden. De onderzoeksrechter stelde een geneesheer-deskundige aan teneinde de letsels van slachtoffers naar aanleiding van de uitbuiting vast te stellen. De rechter meende het volgende: "er zijn geen redenen om aan de waarachtigheid van de talrijke en gelijklopende verklaringen van de slachtoffers te twijfelen, deze werden – zo blijkt genoegzaam – zonder zin voor overdrijving en bij enkelen bijzonder gedetailleerd verhaald, herhaald en verder geduid en worden ondersteund door diverse andere, objectieve elementen."

In een ander dossier rond seksuele uitbuiting met de '*loverboy*'-methode[243] had een slachtoffer aanvankelijk verklaringen afgelegd tegen haar uitbuiter. Nadien kwam ze evenwel op haar verklaringen terug onder druk van die uitbuiter. De rechtbank schatte dat correct in en oordeelde daarover: "Deze nieuwe verklaring van X is manifest ongeloofwaardig en in strijd met haar eerdere twee uitgebreide verklaringen. Het is overduidelijk dat zij meteen na de vrijlating van Y onder druk gezet is om een nieuwe verklaring af te leggen. Die nieuwe verklaring wordt door geen enkel objectief element in het strafdossier ondersteund, en dat in tegenstelling tot haar eerdere verklaringen, die wel ondersteund worden door getuigenverklaringen en tapgesprekken."

In een bovenvermeld dossier rond seksuele uitbuiting[244] had een slachtoffer meerdere keren haar verklaringen gewijzigd omdat zij en haar familie in het land van herkomst werden bedreigd. De rechter hield daar rekening mee: "In haar verdere verhoren sloten haar verklaringen opnieuw aan bij de eerste versie die zij gaf van de feiten. Ze stelde haar verklaringen tijdens het tweede verhoor te hebben gewijzigd omdat ze bedreigd was door X, die ervoor zou zorgen dat haar ouders geen rust meer zouden kennen als zij een belastende verklaring af zou leggen. Ook later in het onderzoek, na de arrestatie van X, maakte ze melding van bedreigingen tegen haar moeder. De moeder van X zou met de foto van Y naar het voodooschrijn gaan."

238 Zie hiervoor ook hoofdstuk 2, punt 2.2.

239 Zie de hiervoor aangehaalde voorbeelden in hoofdstuk 2, punt 2.9.

240 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, pp. 124-126: Corr. Brussel Franstalig, 23 juni 2017, 59e k. (definitief).

241 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 102: Corr. Limburg, afdeling Tongeren, 4 januari 2024, k. 9K3R (beroep).

242 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, pp. 73-74: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 22 september 2021, k. B17 (beroep); Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 102: Gent, 18 februari 2022, 10e k.

243 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, pp. 64-65: Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 14 mei 2020, k. AC4 (beroep).

244 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 74: Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 26 juni 2019, k. AC10, nr. 2019/3379 (definitief).

In meerdere dossiers kon Myria vaststellen dat rechters **tegenstrijdige verklaringen** van slachtoffers **kaderen** binnen hun **uitbuitingscontext** (dat ze bijvoorbeeld aanvankelijk te angstig zijn om verklaringen af te leggen of nog te afhankelijk zijn van de uitbuiters). Naarmate hun vertrouwen in het onderzoek groeit of zij steun krijgen van de centra, onthullen ze de waarheid. Rechters schatten in sommige gevallen ook goed in dat de slachtoffers nog tijdens het onderzoek worden benaderd door de uitbuiters en daarom hun verklaringen opnieuw intrekken.

In een bovenvermeld oud dossier rond economische uitbuiting in een restaurant werkten en leefden er meerdere Indiase slachtoffers[245], onder wie een minderjarige, in heel precaire omstandigheden in het restaurant en in de kelder van het restaurant. De slachtoffers werden tijdens opeenvolgende controles aangetroffen in dat restaurant. Bij elke controle werden zij verhoord en legden zij verklaringen af tegenover de inspectiediensten. Daarbij ontkenden ze aanvankelijk dat zij aan het werk waren in het restaurant van de beklaagde. Zodra zij werden opgevangen door een opvangcentrum kwamen ze evenwel terug op hun oorspronkelijke verklaringen. Het hof van beroep oordeelde dat de verklaringen van de burgerlijke partijen in de loop van de tijd weliswaar gewijzigd waren maar dat had volgens het hof te maken met de evolutie van hun levenscontext: vlucht tijdens de eerste controle; ter plaatse noodgedwongen het contact onderhouden met de beklaagde die hen uitbuitte aangezien ze van hem afhankelijk waren door hun illegale verblijfssituatie tijdens de tweede controle; opvang door een gespecialiseerd opvangcentrum na de derde controle, waar ze uitleg kregen over hun rechten die ze tot dan toe niet kenden.

In een ander bovenvermeld dossier rond een kindhuwelijk binnen de Roma-gemeenschap[246] werd het minderjarige slachtoffer meerdere malen audiovisueel verhoord en veranderde zij haar verklaringen in de loop van het onderzoek in het voordeel van de beklaagden. Het slachtoffer stond onder grote druk van haar familie en de uitbuiters. Toch hield de rechtbank rekening met haar oorspronkelijke verklaringen, die zij nadien had aangepast maar die konden worden bevestigd door meerdere objectieve elementen.

In sommige gevallen wordt er een officiële diagnose of een **verslag van een arts of deskundige bij het dossier gevoegd** waarin zij verklaren dat het slachtoffer psychologisch kwetsbaar is. In sommige dossiers werd een deskundige aangesteld door het Openbaar Ministerie of een onderzoeksrechter. In andere gevallen werd die informatie door de burgerlijke partijen zelf aangebracht.

In de rechtspraak stelt Myria vast dat rechters daarvoor aandacht hebben en dat ze er in positieve zin rekening mee houden.

In een dossier rond economische uitbuiting van huishoudpersoneel met meerdere Bulgaarse slachtoffers[247], onder wie een slachtoffer met een beperking, had de onderzoeksrechter een arts-gerechtsdeskundige aangesteld om een van de slachtoffers te onderzoeken. Die stelde vast dat de man het slachtoffer was geweest van chronische fysieke verwaarlozing en fysieke en psychische agressie door de beklaagde. Hij stelde dat “een langdurige en intensieve psychische behandeling noodzakelijk [zou] zijn ter behandeling van het letselbilan. De littekens zijn dermate uitgebreid dat zij met de huidige medische mogelijkheden niet meer naar behoren behandeld kunnen worden”.

In een dossier rond economische uitbuiting in een restaurant met een Egyptisch slachtoffer[248] besliste de rechtbank in een tussenvonnis om de debatten te heropenen en om een getuige op te roepen, zoals gevraagd door het Openbaar Ministerie, namelijk een psychologe werkzaam bij Dokters van de Wereld. Zij verklaarde onder ede dat het slachtoffer was langsgekomen voor psychologische bijstand. Hij was in begeleiding naar aanleiding van traumatische gebeurtenissen

245 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, p. 118: Corr. Namen, afdeling Namen, 22 november 2017, 12e k. en Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 85: Luik, 13 februari 2020, 6e k.

246 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 111: Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 5 maart 2021, k. AC8; Antwerpen, 23 december 2021, k. C6.

247 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, pp. 73-75: Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 7 oktober 2020, k. G29 en Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 87: Gent, 18 november 2021, 3e k.

248 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 116: Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 20 september 2023, k. G29, nr. 2455 (definitief).

en hij had verteld over zaken die in het restaurant waren gebeurd.

In een dossier rond economische uitbuiting in de sector van de krantenbedeling[249] met een kwetsbaar Slovaaks slachtoffer dat in mensonwaardige omstandigheden was gehuisvest en tewerkgesteld had de arbeidsauditeur een arts-gerechtsdeskundige aangesteld om "een advies te geven omtrent de kwetsbare positie van de betrokkene ingevolge ziekte dan wel een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid". Tijdens het onderhoud met de arts-gerechtsdeskundige bleek dat het slachtoffer bepaalde informatie niet vertelde uit angst voor wraak van de uitbuiters. De rechter hield in zijn vonnis uitdrukkelijk rekening met de vaststellingen van de deskundige en veroordeelde de beklaagde voor mensenhandel met de verzwarende omstandigheid dat hij misbruik had gemaakt van de kwetsbare situatie van het slachtoffer: "Uit het verslag van de arts-gerechtsdeskundige die aangesteld werd door het arbeidsauditoraat blijkt dat (…) heel beïnvloedbaar en kwetsbaar is".

Vaak wordt de **betwisting** van de waarachtigheid van de **verklaringen van de slachtoffers** ingeroepen **door de beklaagden**. De beklaagden roepen ook soms in dat het feit dat slachtoffers worden begeleid door een gespecialiseerd centrum een schending inhoudt van hun recht op een eerlijk proces. In meerdere uitspraken kon Myria vaststellen dat rechters niet zomaar in die redenering meegaan.

In een recent dossier rond economische uitbuiting in een kippenslachterij[250] argumenteerde de tegenpartij dat bepaalde slachtoffers tijdens hun verhoor hadden vernomen dat ze kans maakten op een verblijfsstatus als zij verklaarden dat ze in slechte arbeidsomstandigheden hadden gewerkt. De rechtbank meende dat er "geen redenen waren om te twijfelen aan de waarachtigheid van de verklaringen van de slachtoffers, die inhoudelijk congruente verklaringen aflegden waarin uitbuitingsindicatoren heel frequent naar voren kwamen".

In een recent dossier rond economische uitbuiting van huispersoneel bij diplomaten[251] had het Ethiopische slachtoffer meerdere verklaringen afgelegd die door de beklaagden werden weerlegd in beroep. Volgens het hof van beroep konden de – soms tegenstrijdige – verklaringen van het slachtoffer niet worden geverifieerd op basis van andere elementen. Toch meende het hof dat de tewerkstelling in strijd was met de menselijke waardigheid en dat er derhalve sprake was van mensenhandel.

Ook in een bovenvermeld dossier rond economische uitbuiting in de horeca[252] met een Egyptisch slachtoffer wees de tegenpartij op de frequente communicatie tussen het opvangcentrum en de inspectiediensten. Volgens hen toonde dat de vooringenomenheid aan van de inspectie. De rechter kon evenwel nergens in het dossier vaststellen dat de inspectie niet objectief was geweest. De tegenpartij argumenteerde daarnaast dat de arbeidsauditeur deloyaal tewerk zou zijn gegaan en getuigen (de arts en de psycholoog) zou hebben beïnvloed. Ook daarover stelde de rechtbank dat er geen redenen waren om aan te nemen dat de getuigen valse verklaringen hadden afgelegd.

In een dossier rond economische uitbuiting in de sector van het sorteren van tweehandskledij[253] met Algerijnse slachtoffers meende de beklaagde dat het feit dat de slachtoffers werden begeleid door een gespecialiseerd centrum een schending inhield van zijn recht op een eerlijk proces. De rechtbank benadrukte evenwel dat er niets verdacht was aan het feit dat de werknemers tijdens hun procedure werden bijgestaan door een gespecialiseerd opvangcentrum. Het is immers net de bij koninklijk besluit vastgelegde wettelijke opdracht van die vzw om slachtoffers van mensenhandel op te vangen en te begeleiden. Ook het feit dat de arbeidsauditeur, in zijn hoedanigheid van hogere officier van gerechtelijke politie, rechtstreeks verificaties heeft uitgevoerd bij een vzw die zich inzet voor clandestiene arbeidsmigranten (Fairwork Belgium), is allerminst verrassend en vormt geen schending van het recht op een eerlijk proces.

---

249 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, pp. 94-95: Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 15 januari 2020, k. G29 (definitief).
250 Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 21 februari 2025, k. B17 (beroep). Zie deel 2 hoofdstuk 3, punt 2.3.7.
251 Brussel Nederlandstalig, 21 november 2024, 15e k. (voorziening in cassatie). Zie deel 2, hoofdstuk 3, punt 2.3.3.
252 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 116: Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 20 september 2023, k. G29, nr. 2455 (definitief).
253 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 90: Corr. Brussel Franstalig, 9 maart 2020, 69e k. (beroep).

2. Het belang van gespecialiseerde rechters

In het vorige punt is het belang aangetoond van rechters die expertise hebben in en ervaring hebben met dossiers rond mensenhandel. Een goed voorbeeld daarvan is het West-Vlaamse model, waarbij er werd gekozen om de **expertise** van de magistraten te **bundelen en** te **centraliseren** en dat zowel op het **niveau van de strafvervolging** als **op het niveau van de berechtiging**. Er wordt met andere woorden gekozen voor een gespecialiseerde kamer mensenhandel en -smokkel. De Brugse magistraten verklaarden daarover in hun boek:

"Op het niveau van de rechtbank is het geen overbodige luxe dat een welbepaalde kamer of rechter alle dossiers rond mensensmokkel en -handel ter beoordeling voorgelegd krijgt. Zo kan de rechtbank perfect de ernst van de feiten correct inschatten. Maar ook voor de beoordeling van getuigenverklaringen in dossiers rond mensensmokkel en -handel kan de zetelende rechter best wat ervaring gebruiken."[254]

De magistraten verwijzen voorts naar een universitaire studie uit 2014[255] waarbij er zowel Belgische, Nederlandse als Britse magistraten werden bevraagd. Uit die studie blijkt dat de ondervraagde magistraten die regelmatig worden geconfronteerd met die problematiek, hoewel zij minder contact hebben met de slachtoffers zelf, er zich wel goed van bewust zijn dat de druk en de angst die slachtoffers van mensenhandel ervaren ertoe kunnen leiden dat hun verklaringen wel eens inconsistenties en incoherenties bevatten. Ervaring met dergelijke dossiers garanderen, door deze systematisch bij eenzelfde kamer of rechter onder te brengen, impliceert dat de betreffende vonnisrechter de verklaringen beter zal kunnen beoordelen.[256]

Daarnaast is het belangrijk dat rechters de **nodige opleidingen** krijgen rond de problematiek van mensenhandel in het algemeen, maar ook over de specifieke kwetsbaarheden bij slachtoffers. Meerdere opleidingen rond dat thema werden in het verleden al georganiseerd voor magistraten, wat Myria als een goede praktijk beschouwt.[257] Ook de nieuwe richtlijn inzake mensenhandel moedigt lidstaten aan om in algemene en specifieke opleidingen voor rechters te voorzien onder meer om secundaire victimisatie te voorkomen en slachtoffers te beschermen.[258]

254 J. Lorré (Ed.), F. De Ketelaere, F. Demeester & M. Manderick, *op. cit.*, p. 51.

255 F. Klerx-Van Mierlo, D. Youngs, M. Oostinga, L. Mergaerts, D. Van Daele & P. Van der Velden (2014). *op.cit.*, p. 106.

256 J. Lorré (Ed.), F. De Ketelaere, F. Demeester & M. Manderick, *op. cit.*, p. 52.

257 Zie onder meer het Europees project in 2017-2018 "*Strengthening multidisciplinary cooperation to ensure an effective referral, assistance, rights protection for victims of human trafficking*", met een focus op de ondersteuning en opvang van slachtoffers; een opleiding in 2018 georganiseerd door het IGO en Caritas International met aandacht voor de trauma's van slachtoffers; een gids getiteld "*Handbook for legal, social, health professionals involved in the protection of the rights and the assistance of victims of THB*"; een studiedag "*Slachtoffers van mensensmokkel en mensenhandel. Mensen als bewijs*" in 2022 voor politie en magistraten met een focus op verhoor en trauma bij slachtoffers.

258 Art. 18*ter* richtlijn 2024/1712 inzake mensenhandel.

3. De zitting en eventuele confrontaties met de uitbuiters

De zitting is vaak het eerste moment waarop slachtoffers opnieuw met hun uitbuiters worden geconfronteerd. Slachtoffers zijn in België niet verplicht om daarop aanwezig te zijn want ze kunnen zich laten vertegenwoordigen door een advocaat. Dat kan als een goede praktijk worden beschouwd om secundaire victimisatie te voorkomen, aangezien in sommige andere lidstaten de aanwezigheid wel vereist is.[259] Als slachtoffers uitzonderlijk toch op de zitting aanwezig willen zijn, worden zij (in principe) begeleid door de gespecialiseerde centra. Hoe dan ook kan dat een grote impact hebben op slachtoffers.

In sommige gevallen, zoals in '*loverboy*'-dossiers of in dossiers met Nigeriaanse slachtoffers waarbij slachtoffers worden bedreigd met voodoo, kon er worden vastgesteld dat daders tot op de zitting nog invloed uitoefenden op slachtoffers.

In een bovenvermeld oud dossier rond een Hongaarse '*loverboy*'[260] bleek uit meerdere verklaringen van slachtoffers dat er ook na de arrestatie van de daders nog altijd druk werd uitgeoefend op of bedreigingen werden geuit tegenover de slachtoffers. Zelfs vanuit de gevangenis werden ze onder druk gezet om te zwijgen. Toen die Hongaarse '*loverboy*' voor de rechtbank verscheen, zat de zaal vol met slachtoffers die – ondanks zijn geweldplegingen tegen hen – hem moreel kwamen steunen en het verschrikkelijk vonden dat hij moest terechtstaan.

Sommige slachtoffers wensen uitdrukkelijk om zich **burgerlijke partij** te stellen. Anderen hebben geen belangstelling in een burgerlijke partijstelling, omdat ze emotioneel zo snel mogelijk afstand willen nemen van de traumatiserende gebeurtenis of omdat zij vrezen voor represailles tegen henzelf of hun familie. Soms is het gewoon te duur voor een slachtoffer om een advocaat onder de arm te nemen, als hij of zij geen recht heeft of niet langer recht heeft op een advocaat in het kader van rechtsbijstand. Zodra een slachtoffer (opnieuw) werkt, komt het vaak boven de drempel om recht te hebben op kosteloze juridische bijstand.

Myria heeft vernomen dat een centrum uitzonderlijk zorgde voor een pro-Deoadvocaat zodat de slachtoffers die waren teruggekeerd naar hun land van herkomst toch werden vertegenwoordigd voor de rechtbank. Dat kan als een goede praktijk worden beschouwd.[261]

In een bovenvermeld oud dossier rond economische uitbuiting in de bouwsector[262] verklaarden enkele slachtoffers bijvoorbeeld dat ze geen interesse hadden om door te zetten met de zaak, omdat ze dat hoofdstuk wilden afsluiten en hun betrokkenheid bij de daden van de Belgische zakenman (de beklaagde) wilden vergeten: "Ik werk nu als leraar lichamelijke opvoeding en ben (…) getrouwd. Ik heb geen contact meer met (…) en wil er ook niets meer over horen".

In een bovenvermeld oud dossier rond economische uitbuiting in een pallettenfabriek[263] wensten meerdere Bulgaarse slachtoffers die in het slachtofferstatuut zaten na een tijd ook naar hun familie in hun thuisland terug te keren. Daardoor informeerden de gespecialiseerde centra de politie en de referentiemagistraat schriftelijk dat hun begeleiding werd stopgezet omdat de betrokkenen naar Bulgarije waren teruggekeerd. Uit de interviews met Myria bleek dat de centra de slachtoffers voor hun vertrek nog in contact hadden gebracht met een pro-Deoadvocaat zodat ze de mogelijkheid hadden om zich in de verdere procedure te laten vertegenwoordigen. Bijna tien jaar later hebben meerdere slachtoffers zich dan ook burgerlijke partij gesteld tijdens het proces.

259 Dat is trouwens ook een verplichting voor de lidstaten vervat in art. 19 en art. 23.3 richtlijn 2012/29/EG inzake slachtofferrechten en art. 12.4 richtlijn 2024/1712 inzake mensenhandel.

260 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015*, p. 107: Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 21 augustus 2014, 19e k. (definitief). Zie ook de analyse van het dossier op pagina 66 van hetzelfde verslag.

261 Zie ook art. 13 richtlijn 2012/29/EG inzake slachtofferrechten.

262 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, pp. 95-98 en 148-149: Corr. Brussel Franstalig, 19 juni 2015, 59e k. (definitief).

263 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 116: Corr. Antwerpen, afdeling Turnhout, 18 januari 2017, k.TC1 en *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 124: Antwerpen, 24 januari 2019, k.C6. Zie ook de dossieranalyse in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 46.

Confrontaties tussen slachtoffers en beklaagden op de zitting gebeuren in België zelden tot nooit. In de meeste gevallen biedt zoiets geen meerwaarde omdat de beide partijen bij hun standpunt blijven.[264] **Slachtoffers** worden in België, in tegenstelling tot wat in andere landen het geval is, ook **zelden gevorderd om te getuigen in de rechtbank**. Rechters zullen zich voornamelijk baseren op de stukken uit het strafdossier, zoals de verhoorverslagen van de slachtoffers. Dat is een goede praktijk omwille van de grote impact op het slachtoffer en het risico op secundaire victimisatie.

In een dossier rond de '*loverboy*'-techniek die werd toegepast bij meerderjarige vrouwen[265] werd de beklaagde, een gekende zakenman, in eerste aanleg vervolgd en veroordeeld voor mensenhandel. Twee slachtoffers hadden zich burgerlijke partij gesteld. Een van de slachtoffers had een kind met de beklaagde, dat hij vaak als drukkingsmiddel gebruikte tegen het slachtoffer. In graad van beroep vroeg de tegenpartij om meerdere getuigen te verhoren. Het hof van beroep ging daarin mee en riep via een tussenarrest meerdere personen op om te getuigen op de zitting. Ook de twee burgerlijke partijen werden gevorderd om persoonlijk te verschijnen op de zitting voor het hof en te getuigen.

Het Wetboek van Strafvordering[266] bepaalt dat een rechter kan beslissen om de zaak **achter gesloten deuren** te behandelen als een van de partijen of het slachtoffer daarom verzoekt, namelijk met het oog op de bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer.[267] Dat wordt evenwel maar uitzonderlijk toegestaan door rechters. Zelfs in een dossier[268] rond mensensmokkel en zware seksuele uitbuiting van Afghaanse slachtoffers is de rechter niet ingegaan op het verzoek van meerdere burgerlijke partijen, namelijk de centra en een slachtoffer. Het Openbaar Ministerie had zich verzet tegen een proces achter gesloten deuren omwille van de maatschappelijke relevantie van de zaak.

In het federaal regeerakkoord wordt bepaald dat alle bestaande en nieuwe gerechtsgebouwen over **speciaal uitgeruste slachtofferruimtes** moeten beschikken. Het dienen ruimtes te zijn waar slachtoffers en nabestaanden zich gerespecteerd en veilig kunnen voelen en waar de dienst slachtofferonthaal zijn werk kan doen.[269] Dat zou een verbetering kunnen zijn.

---

264 Zie hiervoor punt 1.2. Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 116: Corr. Antwerpen, afdeling Turnhout, 18 januari 2017, k. TC1; *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 124: Antwerpen, 24 januari 2019, 6e k. Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 46.

265 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, pp. 106-107: Antwerpen, 28 april 2022, k. C6.

266 Dit is ook een verplichting vervat in art. 23.3 van de richtlijn 2012/29/EG inzake slachtofferrechten.

267 Art. 190 van het Wetboek van Strafvordering.

268 Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 27 november 2024, k. 10C (beroep). Zie deel 2, hoofdstuk 3, punt 3.2. Myria had zich eveneens burgerlijke partij gesteld in deze zaak.

269 Federaal regeerakkoord 2025-2029, p. 148.

4. De impact van een beslissing en van schadevergoedingen toegekend aan het slachtoffer

Volgens experten hebben een vervolging en uiteindelijk een **veroordeling van de dader** een aanzienlijke **impact op slachtoffers**.[270] Dat verschilt uiteraard sterk van slachtoffer tot slachtoffer. Het is belangrijk dat de gespecialiseerde centra de rechterlijke beslissing ook goed duiden tegenover de slachtoffers.

Bij een positieve beslissing kunnen ze het gevoel hebben erkend te worden als slachtoffer. Voor anderen betekent louter een vervolging al een erkenning van hun slachtofferschap.

Omgekeerd heeft ook een vrijspraak van een dader een impact op het slachtoffer. Of zoals een advocaat verklaarde die slachtoffers van mensenhandel bijstaat: "We komen hoe dan ook tot een juridische realiteit die verschilt van de realiteit van het slachtoffer. (…) We bevinden ons echt in twee verschillende logica's: de realiteit van het slachtoffer, zijn of haar beleving, die gebaseerd is op een geheel van overtuigingen (…), en het gerechtelijke systeem, waarin de waarheid gebaseerd is op bewijs" (eigen vertaling).[271]

De centra geven aan dat het belangrijk is dat er bij een vrijspraak aan de slachtoffers wordt uitgelegd dat het Openbaar Ministerie wel de feiten geloofde maar dat er een gebrek aan bewijs is om de uitbuiter effectief te veroordelen.

Ook het feit dat het slachtoffer een **schadevergoeding** krijgt kan een impact hebben op het slachtoffer om zijn of haar trauma te verwerken.[272] Myria stelt in de rechtspraak vast dat slachtoffers die zich burgerlijke partij stelden vaak zowel een materiële als een morele schadevergoeding krijgen. Bij meerdere beslissingen hield de rechter op dat vlak rekening met een attest van een arts of een psycholoog bij de toekenning van de schadevergoeding.

In een bovenvermeld dossier rond seksuele uitbuiting met slachtoffers uit Nigeria[273] was een psycholoog aangesteld die een getuigschrift opstelde voor verstrekte hulp met betrekking tot de posttraumatische stress waaraan het slachtoffer leed. Dat werd door de rechtbank in aanmerking genomen om een morele en materiële schadevergoeding van 5.000 euro toe te kennen.

In een bovenvermeld dossier rond seksuele uitbuiting door een Belgisch-Chinees echtpaar in een massagesalon[274] hield het hof van beroep bij het bepalen van de strafmaat rekening met de psychologische stoornissen die bij het slachtoffer waren veroorzaakt: "Naast de veroorzaakte materiële schade (…) leidden de handelingen van de beklaagden (…) ook tot psychologische stoornissen bij het slachtoffer. Een sociaal verslag en een psychiatrisch verslag, voorgelegd aan de eerste rechter, bevestigen dat zij aan een ernstig psychisch trauma lijdt als gevolg van de met name seksuele uitbuiting waarvan zij het slachtoffer was". Het slachtoffer kreeg een schadevergoeding van 2.000 euro.

---

270 Zie o.a. experten in de transcriptie van het colloquium "Troubles de la mémoire traumatique: impacts sur les victimes de traite des êtres humains", *Samilia*, 7 oktober 2024.

271 Expert op de studiedag: *ibid*., p. 11.

272 Het recht op een schadevergoeding is overigens ook een verplichting die voortvloeit uit art. 16 richtlijn 2012/29/EG inzake slachtofferrechten en art. 17 richtlijn 2024/1712 inzake mensenhandel.

273 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, pp. 98-99: Corr. Brussel Franstalig, 16 februari 2023, 47e k. (definitief).

274 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 103: Corr. Waals-Brabant, 22 mei 2014, 2e k. (onuitgegeven); Brussel, 16 november 2016, 14e k.

Ook in dossiers waarin er geen attesten met betrekking tot de psychische gezondheid van de slachtoffers werden toegevoegd kennen rechters een morele schadevergoeding toe.

In een dossier rond seksuele uitbuiting met Nigeriaanse slachtoffers[275] achtte het hof van beroep het bewezen dat de seksuele uitbuiting een negatieve impact had op het psychische welzijn van de burgerlijke partijen. Afkomstig uit Nigeria en naar België gelokt onder valse voorwendselen, kwamen zij terecht in het prostitutiemilieu waarin ze werden misbruikt. "Doordat ze hier illegaal waren, de taal niet kenden en geen sociaal netwerk hadden, hadden ze lange tijd geen andere keuze dan zich te laten misbruiken. Bij gebrek aan objectieve elementen die een meer concrete schadebegroting mogelijk maken, begroot ook het hof de morele schade in billijkheid op 2.500 euro voor elke burgerlijke partij. Dat de burgerlijke partijen intussen het statuut van slachtoffer van mensenhandel kregen, waardoor ook hun verblijf werd geregulariseerd, is in geen geval een reden om aan te nemen dat de morele schade minder ernstig zou zijn en om hun een lagere schadevergoeding toe te kennen."

In een bovenvermeld dossier rond economische uitbuiting van huishoudpersoneel met meerdere Bulgaarse slachtoffers[276], van wie een slachtoffer met een beperking, was er tijdens de procedure een gerechtsdeskundige-arts aangesteld die de fysieke en psychische letsels had vastgesteld bij een van de slachtoffers. Volgens de rechter was er wel degelijk een oorzakelijk verband tussen de feiten en de morele schade. Ook al legde het slachtoffer geen bewijs voor van de concreet geleden schade, toch meende de rechter dat het vaststond dat die schade er was, gelet op het gruwelijke karakter van de feiten: "Moreel gezien bestaat de schade uit het feit dat hij tijdens de incriminatieperiode het slachtoffer was van ernstige sociale uitbuiting, dat er misbruik van hem werd gemaakt en uit de vaststellingen van fysieke en psychische agressie en verwaarlozing." De rechter veroordeelde de beklaagden tot het betalen van een morele schadevergoeding van 10.000 euro. Een ander slachtoffer kreeg een morele schadevergoeding van 2.000 euro.

In een dossier rond seksuele uitbuiting via de '*loverboy*'-methode met meerdere minderjarige slachtoffers[277] ging de beklaagde bijzonder gewelddadig te werk. De rechtbank kende een van de slachtoffers een provisionele schadevergoeding toe van 5.000 euro en stelde in haar vonnis een geneesheer-deskundige aan. Die moest het slachtoffer onderzoeken op fysieke of psychische letsels en aandoeningen die het overhoudt aan de uitbuiting. Hij moest ook de weerslag onderzoeken van de seksuele uitbuiting op de slachtoffers in de verschillende levenssferen en evalueren of er een economische, huishoudelijke of persoonlijke ongeschiktheid was. Daarnaast moest hij de esthetische schade, seksuele schade of bijzondere genoegenschade beoordelen, vastleggen en nagaan welke vermindering van de fysieke of psychische integriteit er was.

275 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, pp. 100-101: Gent, 15 september 2023, 10e k.

276 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, pp. 73-75: Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 7 oktober 2020, k. G29. In beroep werden de schadevergoedingen bevestigd. Zie ook Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 87: Gent, 18 november 2021, 3e k.

277 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, pp. 74-75: Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 29 juli 2021, k. ACV3 (definitief).

Het is een goede praktijk dat rechters in sommige gevallen en onder bepaalde voorwaarden de **verbeurdverklaringen** toekennen aan de slachtoffers.[278] Myria kon dat in meerdere beslissingen vaststellen. Het blijft wel een feit dat in het kader van de strafrechtelijke procedure een slachtoffer alleen aanspraak kan maken op een schadevergoeding wanneer het zich ook burgerlijke partij heeft gesteld.[279] Bovendien blijkt het in de praktijk vaak moeilijk om een toegekende schadevergoeding effectief te innen, ondanks een rechterlijke uitspraak, en dat omwille van meerdere obstakels, onder meer door de insolvabiliteit van de dader, de kosten en de effectieve tenuitvoerlegging van de uitspraak.[280]

In een dossier rond seksuele uitbuiting[281] moest een slachtoffer over een periode van meerdere jaren dertien abortussen laten uitvoeren en uiteindelijk verplicht een ingreep ondergaan waardoor zij nooit nog kinderen kon krijgen. Het slachtoffer vroeg en kreeg uiteindelijk een schadevergoeding van 804.000 euro materieel en moreel vermengd. “De morele schade bleek met name tijdens de behandeling ter hoorzitting uit de toestand van het slachtoffer, dat een groot aantal abortussen had moeten ondergaan om haar activiteiten voort te zetten.” De rechtbank sprak een verbeurdverklaring bij equivalent uit van 804.000 euro die werd toegewezen aan het slachtoffer.

278 Art. 43*bis* Strafwetboek.

279 Art. 236 van het Sociaal Strafwetboek voorziet wel in geval van veroordelingen voor bepaalde inbreuken op het Sociaal Strafwetboek een ambtshalve veroordeling door de rechter tot de terugbetaling van het loon, ook wanneer de benadeelde zich geen burgerlijke partij stelde. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de niet-betaling van het loon in geval van tewerkstelling van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen volgens art. 171/3.

280 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, pp. 54 e.v.

281 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, pp. 77-78: Corr. Luik, 10 november 2021, 19e k. (verstek). Voor een ander recent voorbeeld zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 107.

Conclusies

Mensenhandel is een misdrijf dat **ernstige gevolgen** kan hebben **voor de geestelijke gezondheid** van slachtoffers.

De psychologische repercussies van de uitbuiting worden beïnvloed door een complexe combinatie van individuele, psychosociale en culturele factoren. Mogelijke **oorzaken** zijn het ondergane geweld, de mensonwaardige leef- en werkomstandigheden, uiteenlopende vormen van dwang, de beperking van de bewegingsvrijheid, angst voor represailles, wantrouwen tegenover de autoriteiten, het migratieparcours, de administratieve situatie en culturele aspecten zoals voodoorituelen.

De **psychologische gevolgen** verschillen van het ene slachtoffer tot het andere en kunnen de vorm aannemen van stoornissen zoals depressie, angst, posttraumatische stress, drugsafhankelijkheid of gedragsveranderingen en fysiologische symptomen. Die gevolgen kunnen tot uiting komen in het zelfbeeld en kunnen tot schaamte- of schuldgevoelens leiden, het geheugen beïnvloeden of flashbacks, hallucinaties of vermijdingsstrategieën veroorzaken. Zo kunnen ze het vermogen van slachtoffers om deel te nemen aan de strafrechtelijke procedure beïnvloeden en hen ertoe brengen dat ze weigeren om verklaringen af te leggen over de feiten of om zich burgerlijke partij te stellen.

Een **respectvolle begeleiding, aangepast aan de behoeften van de slachtoffers,** door alle betrokken professionele actoren versterkt hun vertrouwen in de autoriteiten, **vermijdt hun secundaire victimisatie** en bevordert hun deelname aan de procedure, wat bijdraagt tot het verzamelen van bewijzen en het vervolgen van de daders.

Een passende **identificatie, detectie en oriëntatie**, duidelijke informatie over de procedure en een versterkte opleiding van de eerstelijnsdiensten over de psychologische gevolgen van mensenhandel, over de specifieke behoeften van slachtoffers en over de culturele dimensies dragen bij tot een meer adequate opvang.

Tijdens **verhoren** kunnen slachtoffers worstelen met uiteenlopende problemen die verband houden met hun traumatische ervaringen of hun psychologische kwetsbaarheden, die hun beslissing om een verklaring af te leggen of mee te werken met het onderzoek bemoeilijken. Het verhoor van de slachtoffers door of met de hulp van daartoe opgeleide professionals draagt ertoe bij dat zij passend worden behandeld. Thema's zoals mensenhandel, psychologische aspecten van victimisatie, culturele dimensies of aan kwetsbare slachtoffers aangepaste verhoortechnieken kunnen relevante onderwerpen voor opleidingen vormen. De kwaliteit van het onthaal, het begrip van de emotionele reacties, de inachtneming van de werking van het geheugen en de gevolgen van het trauma, het evenwichtige gebruik van herverhoren, het creëren van een vertrouwenwekkende omgeving, het vermijden van een confrontatie met de vermoedelijke dader, de snelle aanstelling van een advocaat of de aanwezigheid van deskundige tolken in het geval van een taalbarrière zijn stuk voor stuk factoren die een positieve invloed hebben op het verloop van een verhoor. Het proces-verbaal van het verhoor kan trouwens helpen om het gevoel van veiligheid en het vertrouwen van slachtoffers te versterken, als daarin de anonimisering van de persoonsgegevens wordt gerespecteerd en het gender van de slachtoffers correct wordt vermeld. De objectieve vermelding van de lichaamstaal van slachtoffers in processen-verbaal kan de speurders in staat stellen om alert te blijven voor signalen van psychologische kwetsbaarheden, en de magistraten en bodemrechters helpen om hun requisitoir of vonnis te motiveren.

De **gespecialiseerde opvangcentra** voor slachtoffers van mensenhandel vervullen een **essentiële rol** binnen het multidisciplinaire beschermingsmodel. Ze bieden naast residentiële opvang ook psychosociale en juridische begeleiding op maat, die zoveel mogelijk is afgestemd op de complexe noden van slachtoffers. De centra creëren een veilige omgeving waarin slachtoffers tot rust kunnen komen, geïnformeerd worden over hun rechten en ondersteund worden in hun herstelproces. Onder meer de aanwezigheid van vertrouwenspersonen tijdens verhoren, de toepassing van de reflectieperiode en de samenwerking met externe psychologische diensten versterken het vertrouwen van slachtoffers tijdens de procedure en vergroten hun bereidheid om verklaringen af te leggen. De praktijk wijst uit dat die begeleiding een directe impact heeft op de kwaliteit en de volledigheid van slachtofferverklaringen.

Myria merkte meerdere goede voorbeelden waarbij **rechters** rekening houden met de psychologische kwetsbaarheden bij slachtoffers. Zo houden ze bij de beoordeling van incoherente of tegenstrijdige verklaringen van slachtoffers bijvoorbeeld rekening met het feit dat slachtoffers aanvankelijk te angstig zijn om te spreken, of nog emotioneel en praktisch afhankelijk zijn van hun uitbuiters. Rechters laten zich eveneens leiden door de expertise van artsen of deskundigen, en zijn terughoudend bij het organiseren van confrontaties tussen slachtoffers en beklaagden. Gespecialiseerde kamers en rechters kunnen bijdragen tot goed geïnformeerde en gespecialiseerde magistraten en een slachtoffergerichte benadering.

Deze voorbeelden illustreren het belang van blijvende investeringen in expertise, multidisciplinaire samenwerking en slachtoffergerichte ondersteuning binnen het Belgische beleid inzake mensenhandel.